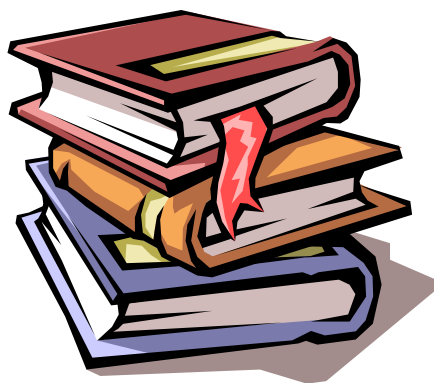

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK – PEDAGOGIKA
INSTITUTI**

“MADANIYATSHUNOSLIK” FANIDAN

R E F E R A T

Bajardi:

**15-KT KimT-13 guruh talabasi
Abdullayeva Madina**

Qabul qildi:

Sotiboldiyev G'ayratjon

Namangan – 2015-yil

MAVZU: Qadimgi misr madaniyati

REJA:

1. Qadimgi misr madaniyatining o'ziga xosligi
2. Qadimgi misr podsholigi davrida madaniyatning rivojlanishi
3. Qadimgi misrda tibbiyot va fan madaniyatlarining rivojlanishi
4. Xulosa
5. Foydalanilgan adabiyotlar

Insoniyat tarixida ilk tsivilizatsiyalar paydo bo'lganiga 6 ming yildan oshdi. SHunday tsivilizatsiyalarning eng qadimgilari Misr va ikki daryo oralig'i Mesopotamiyada vujudga kelgan. Avvalo bular ibtidoiy jamoa tuzumida yaratilgan moddiy va madaniy madaniyat yutuqlarini o'zida aks ettirgan tarzda taraqqiyotning davomi bo'lgan. Ikkinchi tomondan, bu yerlarning iqlimi qulay. Yeri unumdor bo'lganligidan sug'orma dehqonchilik tez rivojlanib borgan.

Qadimgi Misr madaniyati er. avv. IV ming yillikdan er. avv. 332 yilgacha davrni o'z ichiga oladi. U o'ziga xos xususiyatlarni, ya'ni yozuvi, adabiyoti san'ati, arxitektra qurilishi bilan ajralib turadi.

Tigr va Yefrat daryolari oralig'idagi yerlarning asosiy aholisi shumerlar, akkadlar, vavilonlar, xaldeylar, ossuriyaliklar. Xurritlar va arameylardan iborat bo'lgan. Bular orasida SHumer, Bobil. Ossuriya madaniyatlari anchayin yuksaklikka ko'tarilgan.

Qadimgi Hindiston va Xitoy madaniyatlarining ham o'ziga xos vujudga kelishi, rivojlanishi ham antik dunyo tarixida o'ziga xos jihatlari bilan ko'zga tashlanib turadi.

Qadimgi Misr ilk tsivilizatsiya o'choqlaridan biri sifatida o'ziga xos betakrorligi bilan ajralib turadi. U Afrikaning shimoli-sharqida joylashgan. Nil dunyodagi eng katta daryolardan biri bo'lib, u Markaziy Afrikadan boshlanib, Misrni kesib o'tib, O'rta yer dengiziga quyiladi. Misrda ilk dehqonchilikning paydo bo'lishi ham eng avvalo shu daryo bilan bog'liq bo'lgan. Qadimdan Misrda tabiati issiq, hayvonot, o'simlik dunyosi va yer osti boyliklari ko'p bo'lganligi bois bu yerda moddiy va ma'naviy madaniyat juda erta vujudga kelib rivojlangan. Misrda davlatning paydo bo'lishi mil. av. IV ming yillikning boshlariga to'g'ri keladi. Bu davrlarda Nil daryosining shimolida va janubida 40 dan ortiq shahar davlatlari – nomlari paydo bo'lgan. Nomlarni monarxlar boshqarib, ular dehqonchilik, chorvachilik, sug'orish, harbiy va diniy ishlarni boshqarganlar. Bular ilk quldorlik davlatlari edilar. Bu davlatchalarning shimoliy va janubiy birlashmalari vujudga keladi. Mil.avv. III minginchi yil boshlarida Janub podshosi Minaning SHimoliy uyushma ustidan g'alaba qilishi natijasida yagona Misr davlatiga asos solinadi. Uning poytaxti Memfis shahri bo'lgan.

O'zining Vatan tarixini yozgan kohin Manefon qadimgi Misr tarixini to'rtga bo'lib: Qadimgi (mil avv. 3 minginchi yil), O'rta (mil.avv. 3 minginchi yil oxiri – 2 minginchi yil boshlari), Yangi (mil. avv.2 minginchi yil), Quyi (mil. Avv. 1 minginchi y.) podsholik davrlariga bo'ladi. Bu davrlar jami 30 ta firavnlr sulolarini o'z ichiga oladi.

Qadimgi Misr dunyo tsivilizatsiyasining tom ma'nodagi klassik namunasi bo'lgan. SHuning uchun ham qadimgi yunon tarixchisi Gerodot bu mamlakatni «Nilning in'omi» deb bejiz aytmagan. Bahor oylarida Nil toshqini natijasida daryo bo'ylaridagi yerlarida hosil bo'lgan qora mineralga boy qoldiqlar dehqonchilik uchun «tekin ozuqa» bo'lib xizmat qilgan. Daryo bo'ylarida turli xil granit, marmar kabi toshlarning bo'lishi esa qurilishga yaxshi material hisoblangan.

Misr tarixining barcha davrlarida hayvonlar, tabiat hodisalari va ota-bobolar ruhiga e'tiqod qilish keng tarqalgan. SHu bilan birga Misrda yagona davlatning vujudga kelishi bilan firavn-podsholarga e'tiqod qilish va ularni ilohiylashtirish paydo bo'lgan. Birinchi o'rinda qarchig'ay boshli quyosh xudosi – Ra yoki Amon-Ra bo'lib, u har kuni oltin qayiqchasida osmonni kezib chiqadi va g'arbga tushadi (misrliklar tasavvurida). Misrliklar Quyosh xudosisiga atab ibodatxonalar qurganlar.

Xudolar ichida Osiris alohida o'rin tutadi. U avval dehqonchilik xomiysi bo'lib, eshak boshli, qizil ko'zli yovuz xudo Set tomonidan o'ldirilgan. Osiris narigi dunyodagi podsholikda shoh va sudya bo'lib oladi. Xudolar misrliklar uchun birgina dunyoni yaratuvchi bo'libgina, qolmay, xunarmandchilik, san'at, yozuv, hisob, sehrgarlik va ilm-fanning yaratuvchilari ham hisoblangan. Ular ieroglif yozuvini «Xudoning so'zi» deb tushunar edilar. Bunda so'z va hisob hukmroni, yozuvni yaratuvchisi, adabiyot va yozuvchilarning, sehrgarlar va tabiblarning homiysi Totu hisoblangan.

Misrda xudolarga sig'inish bilan birga podshoh-firavnlarga sig'inish ham alohida o'rin tutgan. Misrliklar Firavnni yerdagi xudo deb hisoblashar, shuning uchun ularga atab Piramidalar qurishgan, ularning nomlarini abadiylashtirishganlar.

Qadimgi podsholik davrida papirus qog'ozining tayyorlanishi yozma madaniyatning rivojlantirishga olib kelgan bo'lsa, Misrda mis davrida birinchi bo'lib asalarichilikning kashf qilinishi va yoyilishi ham dunyoviy ahamiyatga ega bo'ldi. SHu bilan birga shu davrda dehqonchilik, bog'dorchilik, polizchilik va uzumchilik rivojlangan.

Qadimgi Misr podsholigi davrida yetakchi madaniyat yo'nalishi – bu arxitektura bo'lib, u boshqa madaniyat turlari bilan uyg'unlikda rivojlandi. Birinchi piramida arxitektor Imxotep loyihasi asosida Fiza va Joserga atab Sakkarada (Mil. avv. 3 ming yillikda) qurilgan bo'lib, u bo'yi 60 m., pillapoya shaklida qurilgan. Imxotep birinchi arxitektor bo'libgina qolmay, ayni choqda olim, yozuvchi, tabib ham edi. Vafotidan keyin unga atab ibodatxonalar qurilgan.

Ikkinchisi Dashurda qurilgan Snofru piramidasi to'rtburchakli shaklida bo'lib, uning bo'yi 100 m. edi. Gizadagi firavn Xufu maqbarasi-piramidasi o'zining ulug'vorligi bilan ajralib turadi. Xufu (yunoncha Xeops) maqbarasining bo'yi 150 m. (hozir 146 m.), egallagan joyi 52,900 m.kv. bo'lib, uning qurilishiga

og'irligi 2-15 tonnalik 2 mln. 300 mingta tarashlangan tosh ishlatilgan. Piramida 30 yil ichida qurilgan. Xufu piramidasi olamning yetti mu'jzasining biri hisoblanadi. Gizada qurilgan ulkan sfinks (57m.) Xafra sher surati tarzda bo'lib, o'zining betakrorligi bilan ajralib turadi. hammasi bo'lib 80 ga yaqin piramidalar qurilgan. Piramidalar Qadimgi Misrning o'ziga xos ramziga aylangan.

Piramidalar qurilishi qadimgi Misr uchun qimmatga tushgan va Misr iqtisodini izdan chiqara boshlagan. SHu sababli firavnlr miloddan avvalgi 17 asrdan e'tiboran piramidalar qurishgan voz kechganlar.

Arxitektura bilan birgalikda haykaltaroshlik namunalari ham yaratilgan. Bu jumlasiga firavn Narmer (bo'yi-64 sm.), «Qishloq oqsoqoli», «Mirzo Kan», «SHahzoda Raxotep va uning rafiqasi Nofret» kabi toshdan yasalgan haykalchalarni nisbat berish mumkin.

O'rta podsholik, yoki boshqacha qilib aytganda klassik qurollar yasashda bronzadan keng foydalana boshlagan. Oyna ishlab chiqarish yulga qo'yiladi. Qadimgi ayniqsa o'rta podsholik davrida matematika sohasida katta yutuqlarga erishilgan. Jumladan, sanoq tizimi kashf etilgan. Misr yozuvida 1, 10, 100, 1000, 10000, 100000, hatto millionni ham bildiruvchi alohida belgilar bo'lgan. Misr astronomlari yulduzlar, sayyoralar harakatini o'rganib, birinchi yulduzlar osmoni xaritasini tuzganlar. SHunday xaritalar Senmut maqbarasi, Edfu va Dendir ibodatxona-larining shiplarida saqlanib qolgan. Misr astronomlari dunyoda birinchi bo'lib alohida taqvim tuzganlar. Unga ko'ra bir yil 365 kunni tashkil qilib, u 12 oyga bo'linadi. har oy 30 kundan iboorat bo'lgan qolgan 5 kunni esa bayram qilishgan. Qum va suyuq soatlari ham dastlab Misrda kashf etilgan.

Misrda tibbiyot ham erta rivojlangan. Mil. avv. 3600 yilda Memfisda afsonaviy tabib Imxotep sharafiga maxsus ibodatxona qurilib, u yerda bemorlarga yordam ko'rsatilgan. Geliopolis va Sais shaharlarida tabiblar tayyorlaydigan maxsus maktablar bo'lgan. Tibbiyotga bag'ishlangan asarlar yaratilgan. Tabiblar mumiyolash jarayonida inson a'zolarining ichki tuzilishini yaxshi bilganlar. Ular, bemorlarni davolashda terapiya, jarrohlik, ruhiy ta'sir qilish usullarini qo'llashgan. Misrda Georg, Zbers, Zdvin, Smit, Brugsha, Zravistrat, Xerofil kabi mashhur hakimlar shuhrat topgan.

Qadimgi misrliklar geografiya fani sohasida ham dastlabki ma'lumotlarga ega bo'lganlar. Qadimgi Misr geograflari o'z o'lkalari va Arabiston yarim orolining xaritasini chizganlar. Ularning Arabiston cho'llaridagi oltin konlari joylashgan rayonning xaritasi hozirgacha saqlanib qolgan.

O'rta podsholik davrida adabiyot juda rivojlangan. Bu davrda juda ko'p qo'shiq, ertak va maqollar yaratilgan. O'sha davrda «Ikki og'a-ini haqida», «To'g'ri va egri haqida», «Izida va Osiris haqida» ertaklar, «Sor va Set janjali» nomli afsonalar juda mashhur bo'lgan.

Dunyoda birinchi bo'lib Misrda teatr kashf qilingan. Ibodatxonalarda diniy dramalar qo'yilgan. Xususan, teatlarda Osirisning o'limi va qayta tirilishi ko'rinishlari ijro etilgan.

Yangi podsholik davri Qadimgi Misr tarixida moddiy va ma'naviy rivojlanishning eng cho'qqisi hisoblanadi. Bu davrda misrliklar temirdan foydalanishga o'tganlar, to'qimachilik dastgohini kashf qilgan, yilqichilikni (otlar) o'zlashtirganlar. CHig'irichni va sharufni kashf etilishi, polizchilik va bog'dorchilikning rivojlanishiga olib kelgan. Xullas, bu davrda mamlakat iqtisodi tez o'sadi. Bu esa jamiyatning boy tabaqasining yanada boyishiga va san'atning rivojlanishi olib keladi.

Yangi podsholik davrida Misrda firavn Tutmos I davridan boshlab «Podsholar vodiysida» firavnlarni o'zlariga mahobatli va labirintli maqbaralarni, haykallarni qurdiradilar. Bularga Amenxoteb 3 va Abusimbedagi Ramzes II g'orli maqbaralari haykallari misol bo'la oladi. Ayniqsa, Fivada qurilgan Karnak va Luksor maqbaralari arxitektor Ineni boshchiligida qurilgan bo'lib, bu yirik arxitektura majmui qurilishida baland ustunlar ishlatilgan.

Bu davrda ko'p janrli adabiyot ham rivojlandi. Diniy «Marhumlar kitobi», realizm ruhida «Ikki og'a-ini haqida ertak», sevgi haqida «Yurakni rohatlantiruvchi qo'shiq» kabi asarlar yuzaga keldi.

Tasviriy san'at va haykaltaroshlikda firavnlarning turmush tarzini aks ettiruvchi asarlar yaratildi. Haykaltarosh Tutmos tomonidan yaratilgan firavn Exnaton va uning rafiqasi Nefertiti asarlari o'zining betakrorligi, go'zalligi bilan kishilarni hayratga soladi. 1992 yili topilgan Tutanxamon maqbarasidagi (yagona to'la saqlanib qolgan) Misr madaniyatiga taalluqli ko'plab qimmatli yodgorliklar ichida firavnning mashhur oltindan qilingan niqobi ham bor.

Quyi Misr podsholigi davrida Misr inqiroz jarayonini boshidan kechirdi. Yagona Misr avval ikkiga, so'ngra mayda nomlarga (davlatchalarga) bo'linib ketadi. Misr avval Numibiya, Ossuriya, Eron ta'siriga tushib qoladi va nihoyat, mil.avv. 332 yili Aleksandr Makedonskiy tomonidan egallandi. SHu bilan Misrning qadimgi davri tugaydi.

Qadimgi Misr Madaniyatiga kelsak, u hozirga qadar ham yashab kelmoqda. Bu madaniyat jahon madaniyati hisobiga ham katta hissa qo'shdi. SHuning uchun ham Yunon faylasufi Aflotun Misr madaniyatini «Jami tsivilizatsiyalarning onasi» deb bejiz aytmagan.

X U L O S A

Qadimgi Misr madaniyati o'ziga xos xususiyatlar bilan rivojlanib kelgan. Yangi podsholik davri Qadimgi Misr tarixida moddiy va ma'naviy rivojlanishning eng cho'qqisi hisoblanadi. Chuki Qadimgi Misrda moddiy va ma'naviy madaniyat juda tez rivojlangan.

Qadimgi Misr dunyo tsivilizatsiyasining tom ma'nodagi klassik namunasi bo'lgan. SHuning uchun ham qadimgi yunon tarixchisi Gerodot bu mamlakatni «Nilning in'omi» deb bejiz aytmagan. Bahor oylarida Nil toshqini natijasida daryo bo'ylaridagi yerlarida hosil bo'lgan qora mineralga boy qoldiqlar dehqonchilik uchun «tekin ozuqa» bo'lib xizmat qilgan. Daryo bo'ylarida turli xil granit, marmar kabi toshlarning bo'lishi esa qurilishga yaxshi material hisoblangan. Misrda tibbiyot ham erta rivojlangan. Mil. avv. 3600 yilda Memfisda afsonaviy tabib Imxoteb sharafiga maxsus ibodatxona qurilib, u yerda bemorlarga yordam ko'rsatilgan.

Qadimgi podsholik davrida papirus qog'ozining tayyorlanishi yozma madaniyatning rivojlantirishga olib kelgan bo'lsa, Misrda mis davrida birinchi bo'lib asalarichilikning kashf qilinishi va yoyilishi ham dunyoviy ahamiyatga ega bo'ldi. SHu bilan birga shu davrda dehqonchilik, bog'dorchilik, polizchilik va uzumchilik rivojlangan.

Shunday qilib, Qadimgi Misr madaniyati o'zining qadr-qimmatini yo'qotmay keldi. Madaniy hayotda xam o'z o'rnini topa oldi deb o'ylayman. Qadimgi Misr madaniyatida tibbiyot, san'at, fanda xam o'z aksini topgan, albatta.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –Toshkent.: O'zbekiston, 2011y.
2. Karimov I.A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. –Toshkent.: O'zbekiston, 1999 y.
3. Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. Toshkent.: SHarq. 1999 y.
4. Karimov I.A. Milliy istiqlol mafkurasi – xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir. –Toshkent.: O'zbekiston, 2000 y. 11-jild.
5. Karimov I.A. O'zbek xalqi hech qachon hech kimga qaram bo'lmaydi. – Toshkent.: O'zbekiston, 2005 y
6. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch – Toshkent.: Ma'naviyat 2008 y.
7. Karimov. I.A. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish kontsepsiyasi. Toshkent.: O'zbekiston, 2010 y.
O'zbekiston, 2011y
8. Xayrullaev M. O'zbekistonda ijtimoiy falsafiy fikrlar tarixidan.- Toshkent.: O'zbekiston, 1995 y.
9. Tulenov. J. G'afurov. Z. Mustaqillik va milliy tiklanish. Toshkent : “O'zbekiston”, 1996y
- 10 . Abdullaev M va boshqalar/ Mustaqillik izohli ilmiy-ommabop lug'at. Toshkent : Sharq, 1998y
11. Shermuhamedov.S, Ochildiyev. A. Madaniyat va sivilizatsiya. Quvasoy ,1999
12. Abdullaev M., Umarov E., Ochildiev A., Madaniyatshunoslik asoslari. - Toshkent.: Turon-iqbol, 2006 y.
- 13.Gulmetov E., Qobuljonova T., Ernazarov SH. Madaniyatshunoslik. Ma'ruza-lar matni. -Toshkent,2000y